

Rad i zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama: osvrt na radne strategije i prakse u Hrvatskoj

Dr. sc. Jaka Primorac

Odjel za kulturu i komunikacije

Institut za razvoj i međunarodne odnose
(IRMO) / Culturelink Network

Kulturna industrija

- Termin „kulturna industrija“ potječe iz djela *Dijalektika prosvjetiteljstva* Adorna i Horkheimera iz 1947. godine i označava oštru kritiku masovne kulture i standardizaciju svih vidova proizvodnje (Adorno i Horkheimer, [1947], 2006.);
- Kulturalni studiji odmaknuli su se od elitističke pozicije u proučavanju kulture i umjetnosti te čisto negativnog poimanja kulturne industrije;
- Potrošači nisu samo pasivni recipijenti (Fiske u: Smiers 2003: 153) nego ujedno i djeluju i kroz druge neformalnije kanale komuniciranja
- Bernard Miége (istraživanje za UNESCO iz 1979. godine) - prijelaz na 'kulturne industrije' (pl.)

Kulturne industrije - definicije

- Kulturne industrije obuhvaćaju proizvodnju simboličkih dobara (filmova, glazbe, knjiga, TV programa, itd.) koja su reproducirana (i distribuirana) prvenstveno korištenjem novih informacijsko komunikacijskih tehnologija (Hesmondhalgh, 2002.).
- Proizvodi kulturnih i kreativnih industrija nisu poput ostalih proizvoda: posebni su po tome što uz svoju materijalnu imaju i veliku *nematerijalnu vrijednost*, zbog čega je njihov društveni utjecaj velik (Howkins, 2003.).

Kreativne industrije

- Pojam „kreativne industrije“ prvi je put upotrijebljen 1994. godine u Australiji u dokumentu *Creative Nation*
- Velika zasluga za promociju samoga koncepta kreativnih industrija pripisuje se britanskom utjecaju, tj. laburističkome projektu *Cool Britannia* i osnutku Ureda za kreativne industrije Odjela za kulturu, medije i sport (DCMS) 1997. godine
- Vrlo dominantan pristup – npr. Caves (2000); Hartley (2005)

Kreativne industrije - definicije

- DCMS-ova (2003.) definicija kreativnih industrija određuje ih kao „one industrije koje imaju svoj izvor u individualnoj kreativnosti, sposobnostima i talentu i koje imaju potencijale za stvaranje bogatstva i zapošljavanja kroz generiranje i iskorištavanje intelektualnog vlasništva“.
- Ako pažnju obratimo na same termine poput „iskorištavanja“ i „generiranja“ korištene u tekstu dokumenta, uočit ćemo fokus na instrumentalizaciju kulture i kreativnosti u DCMS-ovu pristupu problematici
- Promocija ovog neoliberalnog koncepta od Kolumbije pa sve do Hong Konga, Šangaja i sl.

UK Model DCMS	Model simboličkih tekstova	Model koncentričnih krugova	WIPO <i>Copyright</i> model
<p>Oglašavanje Arhitektura Tržišta umjetnina i antikviteta Obrti Dizajn Moda Film i video Glazba Izvedbena umjetnost Izdavaštvo Softver Televizija i radio Video i kompjuterske igre</p>	<p>Središnje kulturne industrije Oglašavanje Film Internet Glazba Izdavaštvo Televizija i radio Video i kompjuterske igre Periferne kulturne industrije <i>Creative arts</i> Rubne kulturne industrije Potrošačka elektronika Moda Softver Sport</p>	<p>Središnje <i>creative arts</i> Književnost Glazba Izvedbene umjetnosti Vizualne umjetnosti Ostale središnje kulturne industrije Film Muzeji i knjižnice Šire kulturne industrije Usluge u projektima baštine Izdavaštvo Snimanje zvuka Televizija i radio Video i kompjuterske igrice Povezane industrije Oglašivanje Arhitektra Dizajn Moda</p>	<p>Središnje <i>copyright</i> industrije Oglašivanje Društva za kolektivno ostvarivanje prava vlasništva Film i video Glazba Izvedbene umjetnost Izdavaštvo Softver Televizija i radio Vizualna i grafička umjetnost Međuovisne <i>copyright</i> industrije Materijali za snimanje Potrošačka elektronika Glazbeni instrumenti Papir Fotokopirni strojevi, fotografski materijal i oprema Djelomične <i>copyright</i> industrije Arhitektura Odjeća, obuća Dizajn Moda Oprema za kućanstvo Igračke</p>

Europske kulturne i kreativne industrije

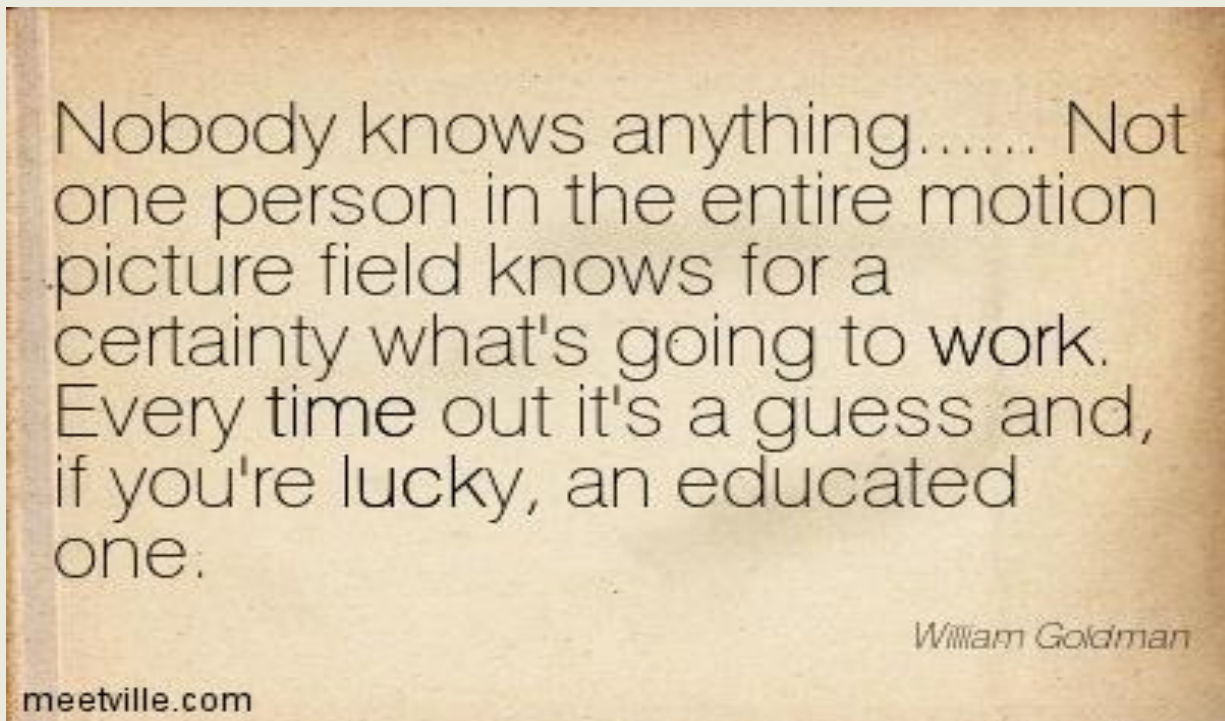
- Istraživanja su pokazala da kulturne i kreativne industrije pridonose *4.5% EU BNP-a, te 3.8% zaposlenih* (što bi značilo 8.5 milijuna poslova).
- Predrecesijski pokazatelji su pokazivali značajan potencijal rasta: u periodu 2000-2007 zaposlenost je rasla na *godišnjoj stopi od 3.5%* (usporedba 1% u ukupnoj ekonomiji zemalja EU-27)
- Većinom se radi o *SME* i *mikro* poduzećima

Kulturne i kreativne industrije i kulturne politike

- Razvoj kulturnih i kreativnih industrija zahtijeva *intersektorski pristup* koji povezuje više različitih djelatnosti.
- Problemi koji se tiču kulturnih i kreativnih industrija nisu samo u domeni kulturne politike, nego se dotiču također i ekonomske, prostorne, medijske, porezne i ostalih javnih politika.
- Kada se govori o kulturnim i kreativnim industrijama i strategijama često se spominje 'prenošenje politika' (*policy transfer*) i *policy* učenje, 'tj. načini na koji vlade prihvaćaju (u cijelosti ili djelomično) *policy* odgovore iz ostalih jurisdikcija' (vidi: Dolowitz i Marsh u: Colebatch, (2002: 124)).

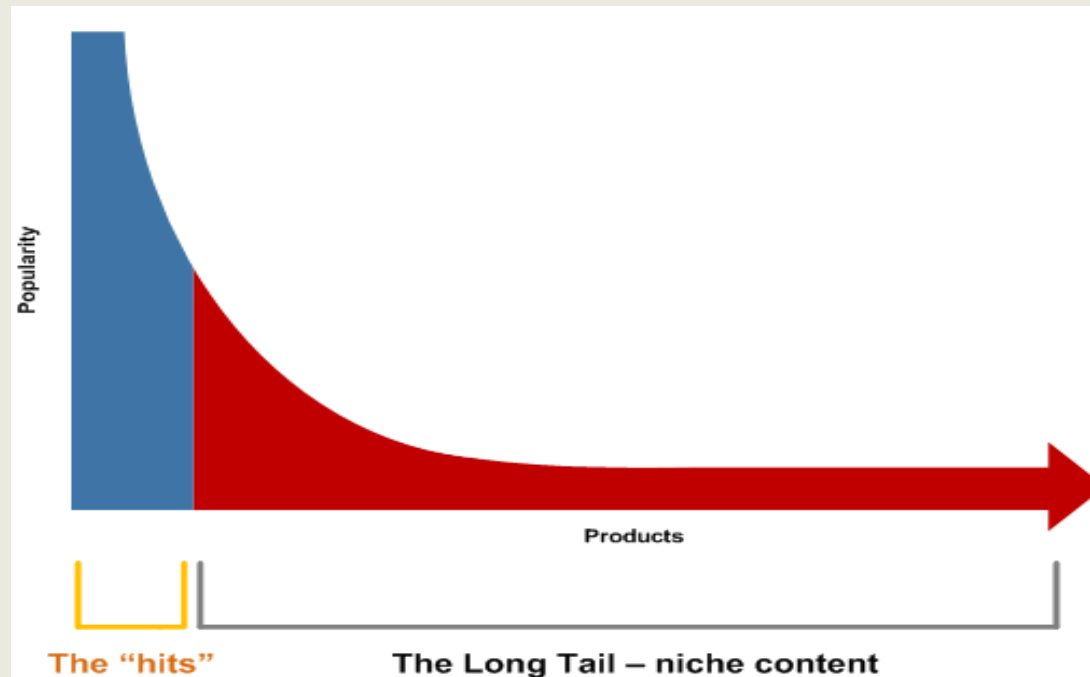
Obilježja kulturnih i kreativnih industrija I

- Orijentirana na simboličku proizvodnju i to ju čini područjem *visokog rizika*.

Obilježja kulturnih i kreativnih industrija II

- *Ekonomija lutrije* gdje „pobjednik uzima sve“ (McRobbie, 2002.), i *ekonomija niša* (Anderson, Jenkins, 2006)

Obilježja kulturnih i kreativnih industrija III

- *Zapošljavanje visokokvalificiranih stručnjaka/kinja*
- Traže visok stupanj *inovativnosti*
- Zasnovane na *mrežnom pristupu horizontalne prirode*
- *Razvoj participacijskih modela suradnje*

Rad i zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama I

- Aktere koji su uključeni u polje kulturnih/kreativnih industrija definiramo kao *kulturne radnike/djelatnike* – oni/one (su)djeluju na nekoj od sljedećih razina kulturnih/kreativnih industrija:
 - kulturna proizvodnja,
 - kulturna distribucija i interpretacija
 - kulturni menadžment.

Rad i zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama II

- Rad/zaposlenost kulturnih djelatnika/ica možemo podijeliti i prema *tipu ugovora* - pri čemu bi razdvojili u kategoriji plaćenog rada stalno zaposlene (tj. zaposlenih na neodređeno vrijeme je sve manje) od povremeno zaposlenih (honorarno zaposleni, zaposleni na pola radnog vremena i sl.), kao i one u kategoriji neplaćenog i to najčešće volonterskog rada.
- 'Atipični' oblici zaposlenosti – nesigurnost rada i zaposlenosti

Radne strategije i prekarni rad

- Povremeno zaposleni
- Neplaćeni rad- najčešće volonterski rad, stažiranja i sl. (*temp-work*)
- Rad paralelno na nekoliko poslova
- 'Radnici s portfeljom' (Gill i Pratt, 2008)
- Projektni princip rada
- (Samo)eksploatacija
- Participacijski model rada i suradnje

Novi oblici (prekarnog) rada

Utjecaj informacijsko-komunikacijskih tehnologija i nove radne strategije i prakse

- Protošači – *prosumers*
- Alternativni modeli kulturne razmjene
- *Crowdsourcing*
- ‘*Piecemal work*’
- ‘*Gold farming*’

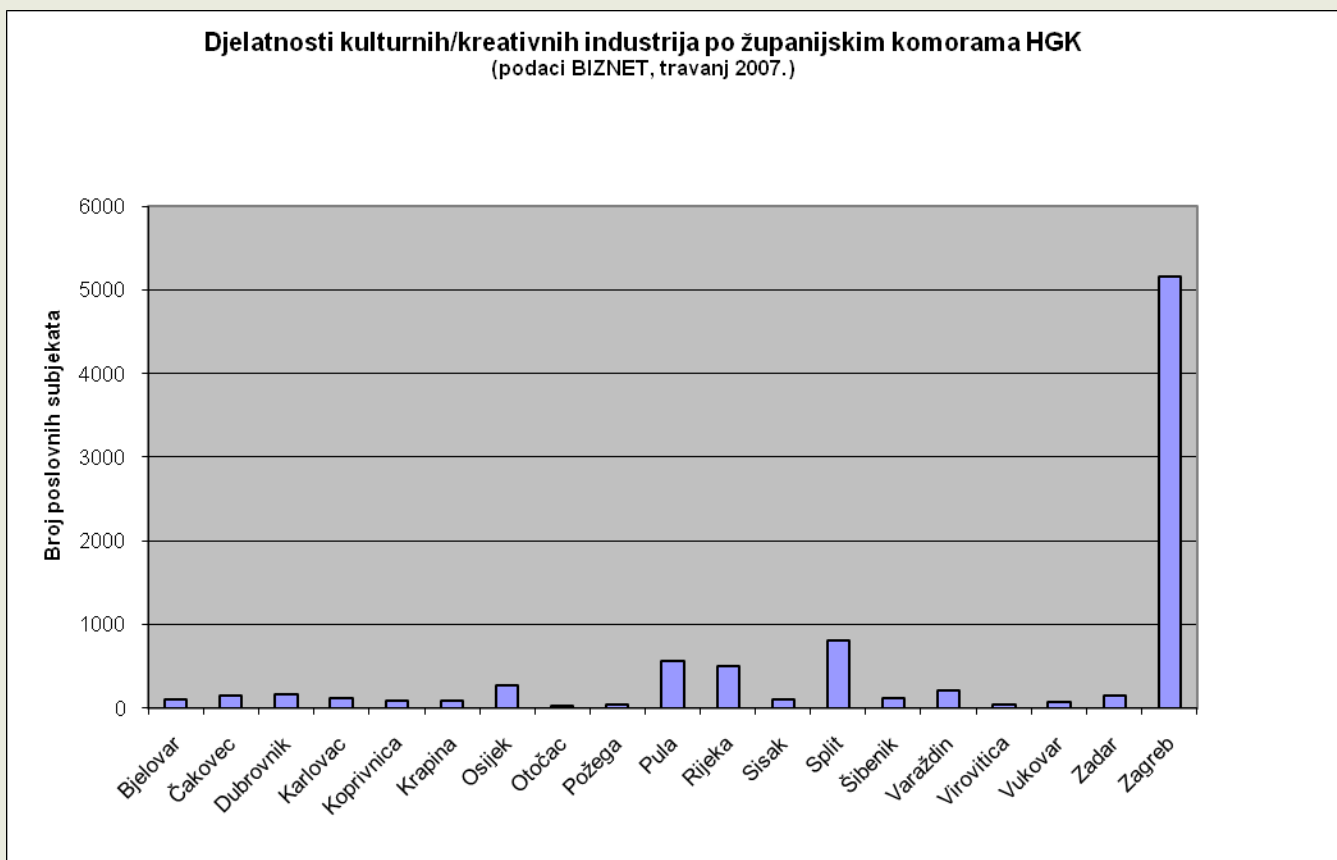
I td.

Kulturne i kreativne industrije - hrvatski kontekst I

- Problemi malih tržišta
- Proizvodnja u malim serijama;
zanatski i umjetnički tip kulturne
proizvodnje
- Velik udio mikropoduzeća (ranjivost
sektora)
- Atipični oblici zaposlenosti

Kulturne i kreativne industrije - hrvatski kontekst I

- Utjecaj međunarodnih kulturnih i kreativnih industrija
- Problemi u distribuciji proizvoda
- Velikim utjecajem javnih sredstava
- Centralizacija na glavni grad

Kritika I

- Upotrebom koncepta prihvaćamo neoliberalnu ideologiju instrumentalizacije kulture i kreativnosti (Virno, 2002.; Mayerhofer i Mokre, 2007);
- Promocijom kulturnih i kreativnih industrija skriva se prava slika fleksibilnog kulturnog djelatnika/ice u kojoj isti rade u neadekvatnim (prekarnim) uvjetima (Ross 2008., McRobbie, 2002);
- Upotrebom koncepta kulturnih i kreativnih industrija pokušavaju se iznaći jednostavna rješenja za dublje društvene probleme, a zapravo se stvaraju novi (kao što je npr. gentrifikacija) (Gill i Pratt, 2008);

Kritika II

- Kulturne i kreativne industrije repliciraju postojeće nejednakosti te pridonose stvaranju novih (Hesmondhalgh i Baker, 2010; McRobbie, 2002)
- Preslikavanje koncepata nije adekvatno za određene društvene kontekste (Ross, 2007.), (O'Connor, 2005)
- Treba iznaći vlastiti održivi model razvoja kulturnih i kreativnih industrija
- Nedovoljna istraženost oblika rada i zaposlenosti u KKI u Hrvatskoj – poteškoće u standardizaciji podataka

Hvala na pažnji!

jaka@irmo.hr